

Формування ринкової економіки в Україні

застосування ефективних методів своєчасної обробки інформації;

- запровадити ефективний контроль за виконанням доручень та своєчасну розсилку документів посадовим особам;
- синхронізувати інформаційні процеси в структурах виконавчої влади щодо питань супроводження кадрового потенціалу державної служби;
- забезпечити умови оперативного розв'язання задач аналізу та оцінювання розвитку подій у сфері кадрового забезпечення державної служби;
- підвищити рівень інформування про діяльність органів виконавчої влади;
- створити засади для самоосвіти та оперативної консультації на основі використання інформаційних ресурсів, які доступні засобам для взаємодії із суб'єктами глобальної мережі.

Примітки:

1. Ситник В. Ф. та ін. Системи підтримки прийняття рішень. - К.: Техніка, 1995. - 162 с.
2. Закон України "Про Національний банк України" ВВР № 29 ст. 238, 1999.
3. Watson, Hugh J., Houdeshel, George and Rainer R. Kelly. Bulding Executive Information Systems and other Decision Support Applications. New York: John Wiley & Sons Inc, 1997. - 479 p.
4. Постанова НБУ "Стратегічний план застосування інформаційних технологій у системі Національного банку України на 2002-2004роки" № 141 від 16.04.2002. ст. 9.

ANDREY FEDETS. I. OGIRCO

INFORMATIVE ASPECTS OF EFFICIENCY OF STATE ADMINISTRATION IN THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

In the article basic attention is spared to the features of improvement of efficiency of state administration in the central bank of Ukraine by means informatiyno-analitichnih technologies. The informatiyno-analitichne providing of state administration in the National bank of Ukraine is enough poorly developed, there is no necessary informative component zabezpechennya support of acceptance of administrative decisions. Therefore the, very important issue of the day on the given time there is the informatiyno- analytical providing of state administration in the National bank of Ukraine.

ЯРОСЛАВ ЧАЙКОВСЬКИЙ

Тернопільська академія народного господарства

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На початку 1990-х рр. банки вели розрахунки між собою за допомогою паперових розрахункових документів, так званих поштових авізо. Вони мали термін проходження від 7 до 20 днів, а інколи й більше місяця. Тому, одним із засобів боротьби з глибокою платіжною кризою було створення платіжної системи, яка дала б змогу принципово прискорити виконання міжбанківських розрахунків, забезпечити їх ефективність, оперативність, економічність, зручність, безпеку та надійність.

У 1992 р. Національний банк України поставив першочергове завдання – запровадження системи електронних міжбанківських розрахунків. У 1993 р. була створена, а у 1994 р. запрацювала на повну потужність система електронних платежів Національного банку України. Вона забезпечує проходження платежів протягом одного дня, дозволяє банкам ефективніше використовувати ресурси, а клієнтам – власні кошти.

Значний внесок у розробку питань функціонування платіжної системи України сприяють праці вітчизняних вчених-економістів В. А. Юшенка [1], А.С. Савченка [1; 2], В. П. Страхарчук [1] та інших. Але в їхніх працях досліджуються або окремі елементи функціонування платіжних систем, або їх дія на певних етапах економічного розвитку.

Платіжні системи України потребують подальших наукових досліджень і розробок. Зокрема основними завданнями у сфері задоволення на сучасному рівні потреб банківської системи України в

платіжних послугах є постійний розвиток і вдосконалення електронних платіжних систем, які використовують найсучасніші досягнення техніки і технологій.

Для здійснення міжбанківських розрахунків в Україні функціонує досить оперативна і надійна внутрішньодержавна банківська платіжна система – система електронних міжбанківських переказів Національного банку України (СЕМП), яка включає в себе систему електронних платежів (СЕР) та систему термінових переказів (СТП).

Учасниками систем за станом на 01.01.2005 р. були 1672 установи, у тому числі [3]:

- 162 – банки;
- 1447 – філії банків;
- 28 – Державне казначейство України та його установи;
- 35 – установи Національного банку України.

У СЕМП використовується один з двох підходів до обслуговування рахунків учасників. У першому випадку всі учасники системи є рівноправними і виконання ними платіжних трансакцій не залежить один від одного. У другому випадку учасниками системи є банки, або уповноважені філії, через які виконують розрахунки підпорядковані їм філії.

Учасники СЕМП самостійно вирішують працювати їм за незалежним чи за консолідованим кореспондентським рахунком. На сьогодні за незалежним кореспондентським рахунком працює 13% банківських установ. За консолідованим кореспондентським рахунком працює 87% банківських установ (див. рис. 1).

Зростання обсягу платіжних трансакцій потребує від банків ефективного використання своїх грошових ресурсів. СЕМП надає можливість об'єднати кошти кількох банківських установ на одному рахунку та спільно їх використовувати шляхом застосування однієї із восьми моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

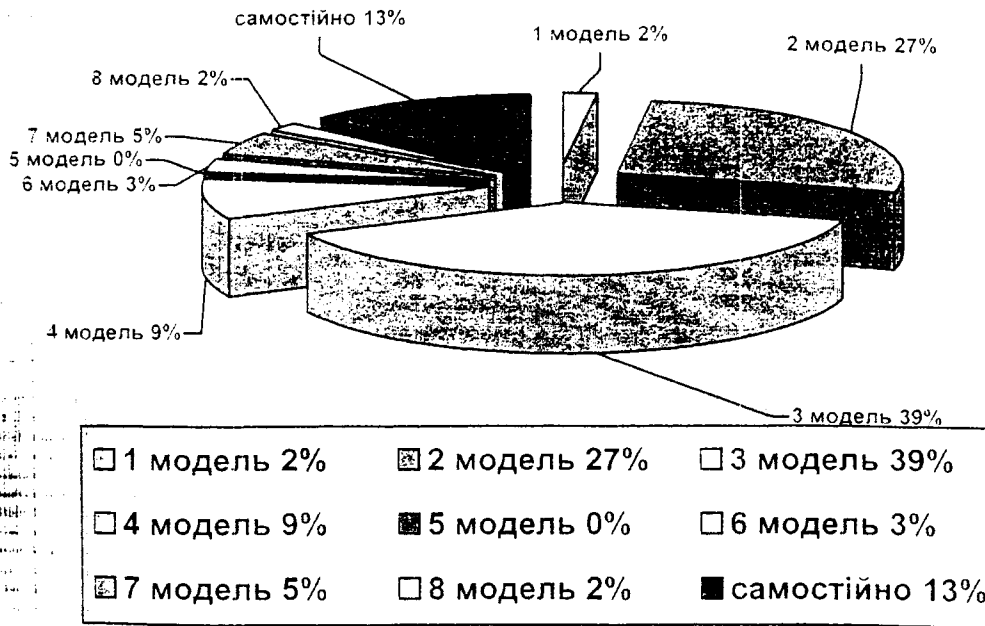

Рис. 1. Розподіл учасників систем, що працюють за консолідованим та незалежним кореспондентським рахунком за станом на 01.01.2005 р. [3].

Учасники розрахунків, ураховуючи свої потреби, обирають ту з моделей, яка є більш зручною для них. Кожна модель має свої переваги і недоліки. Зокрема, 2% банківських установ України працює за

моделлю 1 обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку. Ця модель роботи в СЕП є найпростішою і не потребує великих капіталовкладень. Її найістотнішим недоліком є те, що сфера дії обмежена однією адміністративно-територіальною одиницею України.

27% від загальної кількості банківських установ працюють за моделлю 2. Так само, як і для моделі 1, сфера її дії обмежується однією адміністративно-територіальною одиницею України. Однак модель 2 потребує наявності власної внутрішньобанківської платіжної системи (ВПС), до функцій та умов експлуатації якої Національний банк України висуває ряд певних вимог.

Найбільшим попитом користується моделлю 3 (див. рис. 1). Так, за станом на 01.01.2005 р. 39% банківських установ працюють за даною моделлю. Ця модель є територіальним розширенням моделі 2. Так, сферою її дії є вся територія України і банк має ВПС для виконання міжбанківського переказу. Основною перевагою цієї моделі є те, що банк має змогу повністю контролювати розрахунки своїх філій. Однак модель 3 вимагає наявності ВПС.

За моделлю 4 працює 9% банківських установ. Ця модель є територіальним розширенням моделі 1. Сферою її дії є вся територія України. Банк та філії є прямими учасниками СЕП. Банк керує роботою філій у СЕП за допомогою лімітів. Основними перевагами моделі 4 є: простота та зручність експлуатації; можливість злиття кореспондентських рахунків усіх філій, незалежно від місця їх розташування, керування філіями в масштабах всієї України. Недоліком цієї моделі є недостатнє керування банком початковими платежами філій, яке здійснюється лише методом обмеження загальних сум платежів, але не конкретним санкціонуванням банком кожної трансакції. Із зростанням кількості філій ускладнюється централізоване керування їхніми кредитними ресурсами, зростає потреба в збільшенні часу, необхідного банку на опрацювання інформації, що надається, та зворотного зв'язку з його боку у вигляді керівної інформації. Тому модель 4 доцільно застосовувати для малих та середніх банків із кількістю філій не більше 30 – 40.

Слід відмітити, що за моделлю 5 банківські установи не працюють. Модель 5 є поєднанням моделей 4 і 2. Структура підпорядкованості філій є дворівневою. На першому рівні (банк і філії, так звані уповноважені установи банку) діють механізми роботи за моделлю 4, тобто керування загальною платоспроможністю філій за механізмом лімітів. На другому рівні діють механізми роботи за моделлю 2. Зокрема, уповноважені установи мають власні ВПС для виконання внутрішньобанківського переказу в масштабах адміністративно-територіальної одиниці. Дана модель найбільшою мірою відповідає потребам банків, які мають у банківських адміністративно-територіальних одиницях розгалужену мережу філій зі своїми ВПС усередині адміністративно-територіальних одиниць, але не мають технічних можливостей забезпечити повноцінне функціонування власної ВПС у масштабах усієї України.

За моделлю 6 за станом на 01.01.2005 р. працюють 3% від загальної кількості банківських установ. Модель 6 є поєднанням моделей 4 і 1. Структура підпорядкованості філій є дворівневою. На першому рівні (банк і філії банку, так звані уповноважені установи) діють механізми роботи за моделлю 4, тобто керування загальною платоспроможністю філій за механізмом лімітів. Банк, уповноважені установи та філії є прямими учасниками СЕП. На другому рівні уповноважені установи організовують роботу філій в адміністративно-територіальній одиниці за принципами, аналогічними за моделлю 1. Так, кожна уповноважена установа виступає для філій своєї адміністративно-територіальної одиниці (філій другого рівні) в ролі банку. Така модель призначена для банків, які не можуть або не хочуть розробляти ВПС як у масштабах усієї України, так і в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць, але при цьому мають достатньо розгалужену систему філій у кількох адміністративно-територіальних одиницях України.

Банківські установи, які працюють за моделлю 7, налічують 5% від загальної кількості учасників СЕМП. Модель 7 є розвитком моделі 4 з двома принциповими відмінностями. По-перше, банк має змогу протягом операційного дня виконувати платежі філій від їх імені. По-друге, банк має змогу обмежувати повноваження філій щодо виконання розрахункових та інших операцій за допомогою операційних правил, які є додатковим механізмом, органічно вбудованим у СЕП.

За станом на 01.01.2005 р. 2% банківських установ працюють за моделлю 8. В цій моделі керування філіями здійснюється в реальному часі засобами системи термінових переказів (СТП).

Не використовують моделі обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕМП установи Національного банку України та більшість банків, які не мають розгалуженої мережі філій.

Учасниками, що працюють за моделлю 3 обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку, виконано 83439 тис. платежів на суму 930822 млн. грн., що більше таких самих показників за 2003 р. на 20% та 38% відповідно [3].

Учасники, що працюють за 1, 2, 4, 6, 7, 8 моделями обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку, складають 48% від їх загальної кількості (див. рис. 1). Ними за 2004 р. виконано 115116 тис. платежів на суму 874314 млн. грн., що більше таких самих показників порівняно з тим же періодом 2003 р. на 32% та на 52% відповідно [3].

За 2004 р. учасниками систем виконано 223209 тис. платежів (89% – банківськими установами, 11% – іншими) на суму 2353766 млн. грн., що на 18% та 33% більше таких самих показників порівняно з 2003 р., а саме [3]:

- через СЕП – 223209 тис. шт. на суму 2353653 млн. грн.;
- через СТП – 463 шт. на суму 113 млн. грн.

Крім того, здійснено 2414 тис. шт. електронних розрахункових повідомлень, які несуть інформацію щодо переказу грошей, але не супроводжуються рухом грошей.

Середньодобова завантаженість систем становила по кількості 892 тис. платежів, по сумі – 9303 млн. грн. і у порівнянні з 2003 р. зросла по кількості на 17%, а по сумі – на 32% [3].

Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників систем коливався від 8,73 до 23, 65 млрд. грн.

Середньодобовий коефіцієнт обігу коштів за рахунками учасників систем коливався від 0,42 до 0,80.

Структура початкових платежів за їх сумами:

- 0 – 100 грн. – 89981 тис. шт. (40%);
- 100 – 1000 грн. – 78329 тис. шт. (35%);
- 1000 – 10000 грн. – 40391 тис. шт. (18%);
- понад 10000 грн. – 14508 тис. шт. (7%).

Розподіл кількості початкових платежів за їх сумою свідчить про те, що найбільшу кількість

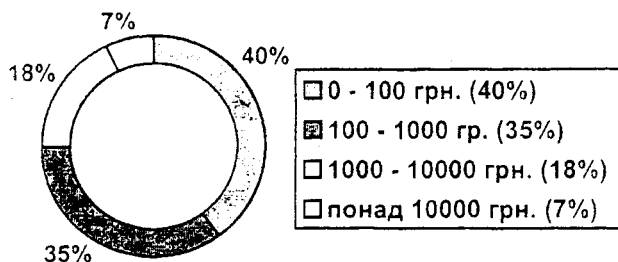

Рис. 2. Структура початкових платежів за їх сумами за станом на 01.01.2005 р. [3].

(75%) складають платежі, сума яких становить до 1000 грн. (рис. 2).

Формування ринкової економіки в Україні

Аналіз статистичних даних за 2004 р. щодо розвитку вищезазначених систем у порівнянні з 2003 р. свідчить про те, що:

– Створена Національним банком України, СЕМП здійснює нині переважну більшість міжбанківських розрахунків і охоплює всю банківську систему країни. СЕМП забезпечує життєдіяльність банківської системи України, є необхідною умовою для успішного розвитку ринкової економіки нашої держави.

– За час свого функціонування СЕМП утвердилася як досить ефективна і надійна система, що цілком задовольняє потреби банків у міжбанківських розрахунках.

– Зважаючи на світові тенденції розвитку платіжних систем, Національним банком України розроблено СТП. Введена в експлуатацію у 2001 р. вона дозволяє банківським установам практично миттєво виконувати важливі міжбанківські платежі гарантуючи їх негайне зарахування на кореспондентські рахунки банків-учасників. Приєднання до СТП – справа добровільна і залежить від готовності банку до роботи за он-лайнними технологіями. На жаль, на сучасному етапі коло учасників СТП розширюється дуже повільно. Так, за 2004 р. їх стало всього на 2 більше і на 01.01.2005 р. загалом налічувалося 7 учасників. Це свідчить про те, що нині для учасників розрахунків гострої необхідності у підключенні до СТП немає, оскільки швидкість здійснення міжбанківських переказів через СЕМП цілком задовольняє її учасників.

– Учасники СЕМП мають змогу вибрати, як працювати: за незалежним кореспондентським рахунком чи за однією з моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку. Моделі обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку дають змогу банкам ефективно використовувати грошові ресурси, захищати інтереси клієнтів, підвищувати власні ліквідність та прибутковість.

– Важливим складовим чинником успішного функціонування СЕМП та СТП є нормативно-правова база, орієнтована на створення сприятливих умов для ефективної діяльності платіжних систем, забезпечення своєчасного завершення розрахунків між суб'єктами господарювання. Загальні вимоги щодо функціонування в Україні систем міжбанківських розрахунків, умови і порядок виконання міжбанківського переказу грошей в Україні регулюються Інструкцією про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті.

Примітки:

1. Платіжні системи: навч. посібник для студентів вищ. закладів освіти / В. А. Ющенко, А. С. Савченко, С. Л. Цокол, І. М. Новак, В. П. Страхарчук. К.: Либідь. 1998. – 416 с.
2. Савченко А., Коваль І. СЕМП: виповнюється перше десятиліття // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 7. – С. 28 – 31.
3. <http://www.bank.gov.ua>.

YAROSLAV CHAYKOVSKY

ANALYTICAL VALUE OF FUNCTIONING OF THE UKRAINE MONEY SYSTEM

The service models of aggregated account is analyzed in this paper. The one used by the participant of electronic payments of National Bank of Ukraine. As result the author resumes that electronic payments system and term payments system need to improve with modern developments of technique and technology.

ВІРА ШЕВЧУК

Львівський інститут менеджменту

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ВИКУПУ ТА ПОДАЛЬШОГО РОЗМІЩЕННЯ АКЦІЙ ВЛАСНОЇ ЕМІСІЇ АКЦІОНЕРНИМИ ТОВАРИСТВАМИ

Процеси реформування власності в Україні призвели до виникнення в країні близько тридцяти п'яти тисяч акціонерних товариств, з них дванадцять тисяч – у формі відкритих акціонерних товариств (ВАТ). Статистичні дані свідчать, що за три останніх роки через механізми емісії корпоративних